

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Εφαρμοσμένη Ηθική

Ενότητα 2: Ευθανασία

Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας

Πρώιμες αναφορές

Ως **ουσιαστικό** ο όρος *εύθανασία* αναφέρεται για πρώτη φορά σε απόσπασμα έργου του κωμικού ποιητή Ποσειδίππου από την Κασσάνδρεια της Χαλκιδικής:

«ὦν τοῖς θεοῖς ἄνθρωπος εὐχεται τυχεῖν τῆς εὐθανασίας κρεῖττον οὐδὲν εὐχεται. οὕτω τι πολύπουν ἐστὶν ἢ λύπη κακόν». Ποσειδίππος, *Μύρμηξ*, απ. 18-19, στο *Comicorum Atticorum fragmenta*, edited by T. Kock, τ. 3 (Leipzig: Teubner, 1888).

Εκτός από το απόσπασμα του Ποσειδίππου ο όρος απαντά κατά χρονολογική σειρά στον ιστορικό Πολύβιο από την Μεγαλόπολη, στον Φίλωνα τον Ιουδαίο, στον Αίλιο και στον Κλήμεντα τον Αλεξανδρέα. Βλέπε Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, *Η Ευθανασία Απέναντι στην Σύγχρονη Βιοηθική* (Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας, 2002), 24-26.

Πρώιμες αναφορές (2)

Το **επίρρημα** *εύθανάτως* απαντά άπαξ στον Κρατίνο:

«έπιλησμονή έρρῶσθαι εύζωρότερον (εύζωρον) εύθανάτως εύπινής έφετίνδα ήμίλουτοι», *Fragmenta*, ed. T. Kock, *Comicorum Atticorum fragmenta*, vol. 1. Leipzig: Teubner, 1880, απόσπασμα 413.

και στον Μένανδρο: «έπεβουλήθη ποθέν, ούκ εύθανάτως άπηλθεν έλθών εις χρόνον». *Fragmenta longiora apud alios auctores servata*, ed. F.H. Sandbach, *Menandri reliquiae selectae*. Oxford: Clarendon Press, 1972, απόσπασμα 417.

Το **ρήμα** *εύθανατέω* συναντάται άλλη μια φορά στον Χρύσιππο: «Εύγηρεϊν τε μόνον και εύθανατεϊν τόν σπουδαϊον· εύγηρεϊν γάρ ει̃ναι τὸ μετὰ ποιοῦ γήρως διεξάγειν κατ' άρετήν, εύθανατεϊν δὲ τὸ μετὰ ποιοῦ θανάτου κατ' άρετήν τελευτᾶν.» Χρύσιππος, III, 156, στο *Stoicorum veterum fragmenta*, edited by J. von Arnim (Leipzig: Teubner, 1903).

Ο όρος στα νεώτερα χρόνια

“... the physician's responsibility to alleviate the 'physical sufferings' of the body”.

Francis Bacon, *The Major Works By Francis Bacon*, edited by Brian Vickers (New York: Oxford University Press, 2008), 630.

Ορισμός

Ο σκόπιμος τερματισμός της ζωής ενός πνευματικά διαυγούς και επωδύνως θνήσκοντος ανθρώπου ύστερα από δική του επίμονη και σπουδαία απαίτηση, με πρόθεση να επισπευσθεί ο βέβαιος και μαρτυρικός του θάνατος.

Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, *Η Ευθανασία Απέναντι στην Σύγχρονη Βιοηθική* (Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας, 2002), 30.

Είδη ευθανασίας

Ως προς τον τρόπο διενέργειας:

- α. Ενεργητική (active euthanasia – συνήθως ο γιατρός χρησιμοποιεί θανάσιμη ένεση)
- β. Παθητική (passive euthanasia – συνήθως δια της απόσυρσης της μηχανικής υποστήριξης της ζωής)

Ως προς την απαίτηση/συναίνεση του θύματος:

- α. εκούσια (voluntary – υπάρχει εκπεφρασμένο και λελογισμένο ρητό αίτημα)
- β. ευθανασία με εικαζόμενη συναίνεση (proxy consent – δεν υπάρχει εκπεφρασμένο αίτημα, αλλά εικάζεται η συναίνεση του πάσχοντος)
- γ. φόνος από οίκτο (mercy killing – δεν υπάρχει αίτημα, ούτε εικάζεται η συναίνεση του πάσχοντος)

Η ιατρικώς υποβοηθούμενη αυτοκτονία (medically assisted suicide), παρότι συναφής με την ευθανασία ως πρακτική, **δεν αποτελεί ευθανασία, αλλά αυτοκτονία.**

Ηθικά διλήμματα

1. Η αυτονομία του πάσχοντος απέναντι στο κοινό καλό.
2. Το δικαίωμα στην ζωή απέναντι στο δικαίωμα στον θάνατο.
3. Το επιχείρημα της ολισθηρής πλαγιάς (slippery slope argument).
4. Το ιατρικό καθήκον (*primum non nocere* ή *ελεύσομαι επ' ωφελίη καμνόντων*;))
5. Ενεργητική ή παθητική ευθανασία;

Η αυτονομία του πάσχοντος απέναντι στο κοινό καλό

Εάν η αυτονομία (η δυνατότητα της βούλησης να γίνεται νόμος στον εαυτό της κατά τον Kant) αποτελεί τον τρόπο με τον οποίον ο άνθρωπος είναι κατά θετικό τρόπο ελεύθερος (πάλι κατά τον Kant), και εάν αυτή αποτελεί το θεμέλιο της αξιοπρέπειας και το μοναδικό αξίωμα της ηθικότητας, τότε έπεται πως εάν επιθυμούμε να διασφαλίσουμε την αξιοπρέπεια του πάσχοντος οφείλουμε να σεβαστούμε την αυτονομία του. Με άλλα λόγια, να διαφυλάξουμε την δυνατότητά του να λαμβάνει τις πλέον καίριες αποφάσεις για τον εαυτό του. Υπό το πρίσμα αυτό, οφείλουμε να σεβαστούμε και να ικανοποιήσουμε το αίτημά του για ευθανασία, αφού αυτό συνιστά την πλέον καίρια απόφαση που μπορεί να λάβει κάποιος για τον εαυτό του.

Από την άλλη, η ζωή αντιμετωπίζεται ως απόλυτη αξία από την δυτική σκέψη. Αυτό σημαίνει πως η αξία της είναι απροϋπόθετη, και πως τίποτα δεν επαρκεί ώστε να την απομειώσει. Εάν η αντίληψη αυτή κλονισθεί, το κοινό καλό τίθεται εν κινδύνω, και τούτο διότι η ζωή παύει να είναι απροϋπόθετα αξία να βιώνεται και, συνεπώς, χάνει την απόλυτη αξία της.

Μήπως, λοιπόν, ο σεβασμός της αυτονομίας του πάσχοντος στην περίπτωση της ευθανασίας ενδέχεται να οδηγήσει σε απαξίωση της ζωής, ή στην σχετικοποίηση της αξίας της; Εάν συνέβαινε κάτι τέτοιο, οι επιπτώσεις στο κοινό καλό θα μπορούσαν να είναι ιδιαιτέρως αρνητικές.

Το δικαίωμα στην ζωή απέναντι στο δικαίωμα στον θάνατο

Το δικαίωμα στην ζωή (παρότι είναι αμφιλεγόμενο τόσο το περιεχόμενό του, όσο και η υπόστασή του), αποκρυσταλλώνει την πεποίθηση πως κάθε άνθρωπος (υπό δεδομένες, βέβαια, συνθήκες) δικαιούται να διατηρείται στην ζωή και πως, αντιστοίχως, οι συνάνθρωποί του οφείλουν να απέχουν από ενέργειες οι οποίες θα έθεταν σε κίνδυνο ή θα διέκοπταν πρόωρα το νήμα της ζωής του.

Το δικαίωμα στον θάνατο, το οποίο είναι νεοπαγές και χρησιμοποιείται κυρίως στο πλαίσιο της συζήτησης για την ευθανασία, διεκδικεί για τον άνθρωπο την δυνατότητα ή την άδεια να επιλέγει τον τρόπο του θανάτου του, τουλάχιστον όταν αυτός πλέον έχει καταστεί αναπόφευκτος.

Παρότι το δεύτερο δικαίωμα φαντάζει εξ ίσου εύλογο με το πρώτο, η αλληλεπίδρασή τους φαίνεται αρκετά προβληματική.

Το επιχείρημα της ολισθηρής πλαγιάς (slippery slope argument)

Το επιχείρημα αυτό στρέφεται εναντίον της ευθανασίας, και τούτο όχι επειδή η ίδια είναι ηθικώς αδικαιολόγητη, αλλά διότι η ηθική αποδοχή της θα μπορούσε να έχει συνέπειες οι οποίες θα ήταν ηθικώς απαράδεκτες. Με άλλα λόγια, ενώ η ευθανασία σε έναν συγκεκριμένο πάσχοντα ή σε μια κατηγορία πασχόντων θα μπορούσε να είναι εύλογη και ηθικώς δικαιολογημένη, η ηθικοποίησή της θα μπορούσε να οδηγήσει στην ευθανασία ανθρώπων για τους οποίους η πρακτική αυτή ούτε εύλογη θα ήταν, ούτε ηθικώς δικαιολογημένη. Εάν πράγματι υφίσταται ο κίνδυνος αυτός, τότε η ευθανασία δεν πρέπει να είναι αποδεκτή ούτε για τις περιπτώσεις στις οποίες είναι ηθικώς εύλογη, ώστε η κατάσταση να μην ξεφύγει από κάθε έλεγχο και οι κοινωνίες οδηγηθούν σε καταστάσεις παρόμοιες με εκείνες της ναζιστικής Γερμανίας, όπου η ευθανασία ξεκίνησε από ένα βρέφος και κατέληξε να επιβάλλεται σε ολόκληρες ομάδες (ομοφυλόφιλους, τσιγγάνους, Εβραίους και άλλους).

Το ιατρικό καθήκον (primum non nocere ή ελεύσομαι επ' ωφελίη καμνόντων;)

Ο γιατρός δεν μπορεί να ωφελεί πάντοτε τον ασθενή του, γιατί τα όρια της επιστήμης του αλλά και της προσωπικής του ικανότητας δεν είναι άπειρα. Ωστόσο, οφείλει να μην τον βλάπτει, και η μεγαλύτερη (και έσχατη) βλάβη που κάποιος μπορεί να υποστεί είναι ο θάνατος. Συνεπώς, ο γιατρός οφείλει να απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια θα οδηγούσε τον ασθενή του στον θάνατο. Στο αξίωμα αυτό πέραν της ιατρικής ηθικής είναι θεμελιωμένη η εμπιστοσύνη γιατρού-ασθενούς.

Από την άλλη πλευρά, κάποτε ο θάνατος καθίσταται αναπόφευκτος, αλλά καθυστερεί να επέλθει. Ενίοτε, μάλιστα, το διάστημα επέλευσής του πέρα από μακρό είναι και ιδιαιτέρως επώδυνο. Στις περιπτώσεις αυτές η διατήρηση του ασθενούς στην ζωή ενδέχεται να φαντάζει στην σκέψη του όχι μόνον άσκοπη, αλλά και άσκοπα επαχθής. Στις περιπτώσεις αυτές ο γιατρός που θα προσφέρει στον ασθενή του ένα γρήγορο και ανώδυνο τέλος λειτουργεί ενάντια στο καθήκον του, ή εναρμονιζόμενος με τα βέλτιστα συμφέροντα του ασθενούς του;

Ενεργητική ή παθητική ευθανασία;

Η ενεργητική ευθανασία συνιστά παρέμβαση του γιατρού με σκοπό τον τερματισμό της ζωής του ασθενούς. Ως εκ τούτου, αποτελεί φόνο, και ο φόνος αφ' ενός κολάζεται ποινικώς, αφ' ετέρου επισύρει έντονη ηθική απαξία.

Η παθητική ευθανασία, αντίθετα, συνιστά μη παρέμβαση ώστε ο ασθενής να διατηρηθεί στην ζωή – ο γιατρός, δηλαδή, δεν σκοτώνει τον ασθενή του, αλλά αποφεύγει να λάβει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να τον διατηρήσει στην ζωή. Στις περιπτώσεις αυτές θεωρείται πως ο ασθενής αφήνεται στην φυσική πορεία της κατάστασής του, και πεθαίνει από την πάθησή του και όχι εξ αιτίας των ενεργειών του γιατρού του. Οι νομικές συνέπειες είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες και η ηθική απαξία της πράξης του γιατρού ασήμαντη.

Ωστόσο, το αποτέλεσμα και στις δύο περιπτώσεις είναι το ίδιο, όπως και ο σκοπός και το κίνητρο του γιατρού. Όμως η παθητική ευθανασία επιφέρει τον θάνατο κατά τρόπο βασανιστικό και αγωνιώδη (συνήθως ο πάσχων πεθαίνει από ασφυξία, σηψαιμία, ασιτία ή έλλειψη νερού), ενώ η ενεργητική διασφαλίζει έναν κατά το δυνατόν ανώδυνο θάνατο, αφού διενεργείται με θανάσιμη ένεση. Φαίνεται, λοιπόν, πως η ενεργητική ευθανασία ανταποκρίνεται τόσο στην αρχική επιθυμία εκείνου που ζήτησε να του διενεργηθεί ευθανασία (δηλαδή να θανατωθεί γρήγορα και ανώδυνα), όσο και στα βέλτιστα συμφέροντα αλλά και την αξιοπρέπεια του πάσχοντος.

Βιβλιογραφία (ενδεικτική)

- BRASSINGTON IAN, Killing People: What Kant Could Have Said about Suicide and Euthanasia but Did Not, *Journal of Medical Ethics* 2006 (32), σ. 571–574.
- COOLEY DENNIS R., A Kantian Moral Duty for the Soon-to-be Demented to Commit Suicide, *American Journal of Bioethics* 2007 (7.6), σ. 37-44.
- GLARE PAUL A., The Euthanasia Controversy. Decision-making in Extreme Cases, *Medical Journal of Australia* 1995 (163), σ. 558.
- HILL THOMAS E., *Autonomy and Self-Respect*, Cambridge University Press, New York 1991.
- HUDSON PETER et al., Desire for Hastened Death in Patients with Advanced Disease and the Evidence Base of Clinical Guidelines: A Systematic Review, *Palliative Medicine* 2006 (20), σ. 693-701.
- KANEKO YUSUKE, The Maxim of Suicide: One Angle on Biomedical Ethics, *Asian Journal of Social Sciences and Humanities* 2012 (1.3), σ. 5-13.
- KANT IMMANUEL, *Lectures on Ethics*, edited by Peter Heath and J. B. Schneewind, translated by Peter Heath, Cambridge University Press, Cambridge 1997.
- KANT IMMANUEL, *The Metaphysics of Morals*, edited by Mary Gregor, Cambridge University Press, Cambridge 1991.
- KANT IMMANUEL, Τα Θεμέλια της Μεταφυσικής των Ηθών, εισαγωγή – μετάφραση – σχόλια Γ. Τζαβάρας, Δωδώνη, Αθήνα 1984.
- PATON HERBERT JAMES, *The Categorical Imperative*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1947.
- RACHELS JAMES, Active and Passive Euthanasia, *New England Journal of Medicine* 1975 (292), σ. 78-80.
- RHODES ROSAMOND, A Kantian Duty to Commit Suicide and Its Implications for Bioethics, *American Journal of Bioethics* 2007 (7.6), σ. 45-47.
- SINGER PETER, *Applied Ethics*, Oxford University Press, Oxford 1986
- WITTEWER HECTOR, Über Kants Verbot der Selbsttötung, *Kant-Studien* 2001 (92.2), σ. 180-209.
- ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Η Ευθανασία απέναντι στην Σύγχρονη Βιοηθική, Σάκκουλας, Αθήνα 2003.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0. .

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη [εδώ](#).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης 2015. Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης . «Εφαρμοσμένη Ηθική. Ευθανασία». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/PPP3>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

